

DOI <https://doi.org/10.37406/2521-6449/2026-1-36>
УДК 378.091.113: 378.4 (477.43/.44) «1920»

Нестеренко В. А.

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри права, професійної та соціально-гуманітарної освіти
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: nesterenkob66@ukr.net
ORCID: 0000-0001-7360-1067

ВИКЛАДАЧІ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО ІНСТИТУТУ НАРОДНОЇ ОСВІТИ: ЇХНЕ ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ

Анотація

У період утвердження у світі інформаційного суспільства гостро постало питання про сутність та функції сучасної освіти, пошуку інноваційних методів навчання, удосконалення та модернізації традиційних форм педагогічного процесу. Це ж питання вперше виникло ще в період Української національно-демократичної революції 1917–1921 рр., коли почала формуватись українська національна освіта. Її фундатори відкидали ті методи викладання, що були характерні для імперських закладів освіти, творчо намагались використовувати педагогічні теорії та ідеї, створені провідними європейськими педагогами.

Радянська влада на перших порах не заперечувала проти існування українського шкільництва, але надала йому класового характеру. «Боротьбисти», які у 1920-ті роки посідали керівні посади в Наркоматі освіти УСРР, намагались поєднати класові та національні чинники у процесі розбудови комуністичної системи освіти. Це був період творчих експериментів та пошуку найбільш оптимальних методів навчання у закладах освіти республіки.

У цьому контексті важливо дослідити та проаналізувати життєвий шлях та діяльність викладачів вищих закладів освіти, які займались педагогічними дослідженнями, що потім запроваджувались на практиці. При цьому слід врахувати, що українська педагогічна наука у цей час лише почала формуватись, тому педагогічні дисципліни часто викладали особи, які мали історичну, філософську чи психологічну освіту. До того ж майже всі вони практиками в площині розбудови українського шкільництва, тому їхні та погляди часто були відображенням суспільно-політичної ситуації. Вони часто поширювали свої педагогічні ідеї у тогочасних періодичних виданнях.

У даній статті висвітлюється життєвий шлях та діяльність співробітників вищих закладів Поділля, котрі викладали педагогічні дисципліни, писали наукові та науково-популярні праці. Передовсім це були працівники Кам'янець-Подільського Інституту народної освіти (ІНО) – єдиного після закриття у 1924 р. Вінницького ІНО закладу вищої освіти Поділля, який готував вчителів.

Хронологічні рамки роботи охоплюють 1920 – початок 1930-х рр. При написанні праці використовувались як опубліковані наукові і краєзнавчі праці, так і маловідомі для широкого загалу документи Державного архіву Хмельницької області.

Ключові слова: педагогіка, освіта, вчений, навчання, наукове товариство, Інститут народної освіти (ІНО), науково-дослідна кафедра, українізація, викладач.

Вступ. Українська педагогічна наука, незважаючи на всі труднощі та складнощі, в перші роки утвердження радянської влади, продовжувала розвиватись. Багато в чому це пояснюється тим, що керівники СРСР на деякий час передали управління освітою в УСРР колишнім керівникам «боротьбистів» (лівого крила УПСР), котрі наполягали на продовженні започаткованої ще в часи УНР українізації шкільних та культурно-освітніх закладів. До того ж після поразки Західноукраїнської революції 1918–1919 рр. і окупації Галичини польською армією до радянської України емігрувало чимало організаторів українського шкільництва, які вважали, що тільки радянська влада може справедливо вирішити національне питання.

У даній статті висвітлюється життєвий шлях діяльність тих вчених та організаторів української освіти, які на теренах Поділля займались педагогічними дослідженнями, аналізуються їхні наукові праці та погляди.

Ця проблема частково вже знайшла своє відображення у вітчизняній українській історичній науці. Зокрема, О. Новицька висвітлила діяльність науково-дослідних кафедр педагогіки в Україні у 1920-ті роки, проаналізувала праці її наукових співробітників [9]. О. Ситніков у своєму дисертаційному дослідженні про історіографію освіти в УСРР (1920-і роки) прослідкував розвиток наукових педагогічних ідей у зазначений період [10]. О. Завальнюк, Д. Яблонська у своїй ґрунтовній монографії торкнулись питання розвитку педагогічної науки у Кам'янець-Подільському Інституті ІНО та вмістили окремі нариси про її представників [3]. Вони ж була авторами кількох статей на цю тематику [4; 12]. У монографії О. Комарницького розглядається взаємодія студентів ІНО з академічним персоналом ІНО, показано як студенти впливали на роботу викладачів [5]. Ця проблематика також порушується в попередніх працях автора цієї статті [7; 8]. Проте, чимало аспектів цієї тематики залишаються не висвітленими у вітчизняній історіографії.

У своїй праці ми ставимо собі за **мету** – проаналізувати життєвий та творчий шлях організаторів педагогічного процесу та педагогічних досліджень на Поділлі у 1920-ті роки. Для реалізації цієї мети слід виконати наступні завдання: 1) простежити еволюцію політики вищих та місцевих органів влади УСРР щодо завдань та функцій освіти; 2) прослідкувати стан педагогічних досліджень у подільському краї; 3) висвітлити передумови та причини репресивної політики керівництва СРСР щодо організаторів навчального процесу в Україні на початку 1930-х рр.

Виклад основного матеріалу. Українська педагогічна наука на Поділлі почала формуватись в стінах Кам'янець-Подільського державного українського університету і пов'язано це було в першу чергу з діяльністю визначної української громадської, культурно-освітньої діячки Софії Русової, яка у червні 1919 р. переїжджає до Кам'янця-Подільського [4, с. 61]. Софія Федорівна одразу долучилася до видавництва в місті дитячого журналу «Ранок», брала участь у місцевому літературно-мистецькому житті, а в лютому 1920 р. прочитала 10 лекцій на курсах жінок-педагогів з проблеми виховання дитини. Багато уваги вона приділяла соціальному захисту незаможних українських дітей. Навесні 1920 р. місцеве педагогічне товариство ім. Песталоцці зініціювало перед ректором університету Іваном Огієнком питання про відкриття в закладі кафедри педагогіки. На початку травня 1920 р. Рада професорів університету ухвалила відкрити таку кафедру на історико-філологічному факультеті, яку у жовтні 1920 р. очолила Софія Русова. В «Огляді навчання в Кам'янець-Подільському державному українському університеті за останній семестр 1920–1921 академічному році на історико-філологічному факультеті» зафіксовано, що С. Русова щотижня мала по 4 години занять (по 2 години для читання лекцій і проведення практичних занять). Педагогіка значилася в переліку обов'язкових дисциплін для всіх студентів факультету, якщо вони готувалися до викладацької праці [4, с. 62]. У цей же час вона написала ряд науково-популярних праць, які були надруковані у місцевій періодичній пресі.

З приходом радянської влади, попри всі негаразди, С. Русова продовжувала читати лекції з педагогіки. Їх охоче відвідували не лише студенти і вільні слухачі, а й сільські вчителі. Проте, її діяльність не влаштувала місцевих радянських функціонерів та керівників спеціальних органів. Зокрема, гострий конфлікт відбувся у травні 1921 р. на засіданні з'їзду робітників освіти і соціалістичної культури Кам'янця-Подільського та повіту, на якому С. Русова зробили доповідь «Соціальне виховання і трудова школа», де, зокрема, заявила, що «школа повинна дати дітям не тільки навчання, а й виховання, розвинути в дитині всі здібності. Виховання мусить проводитись на національному ґрунті» [2, ф.5., оп.1, спр.8, арк.23]. У відповідь начальник місцевого ЧК Лавров різко розкритикував позицію українського вчительства, заявив, що «його треба взяти за шиворот» [2, ф.5., оп.1, спр.8, арк.23]. Це викликало обурення з боку присутніх вчителів, а С. Русова заявила проти цих слів різкий протест, зауважила, що українські вчителі не проти радянської влади, але вимагала від місцевих чекістів припинити їх арешти, розстріли та переслідування.

Вона ще деякий час продовжувала працювати у відділі освіти виконкому Кам'янець-Подільської Ради робітничих і червоноармійських депутатів та викладати педагогічні дисципліни в ІНО. Однак, після кількох невдалих спроб виїхала за кордон під час останнього семестру навчального року [2, ф.6., оп.1, спр.120, арк.16]. У списках академічного персоналу ІНО від 11 липня 1922 р. її прізвище вже не значиться. В інституті деякий час була вакансія викладача педагогічних дисциплін. Заняття з педагогіки тимчасово проводив Петро Чалий, а заняття з історії педагогіки – Сергій Іваницький [4, с. 96].

Уродженець м. Жванець, П. Чалий після закінчення Вінницької учительської семінарії працював у різних школах Поділля та Волині. Брав участь у подіях Першої світової війни, а в період Директорії УНР працював комісаром Ольгопільського повіту Подільської губернії. У 1920 р. взяв участь у селянському повстанні проти радянської влади і очолив повстанський загін, що діяв на Вінниччині, але потрапив у полон до червоноармійців. Під тортурами публічно зрікся членства в УПСР, до якої раніше належав, та обіцяв присвятити себе боротьбі з українським буржуазним націоналізмом [4, с. 97]. Згодом його призначили політичним комісаром Кам'янець-Подільського ІНО. Він старанно проводив у життя радянську політику, цькував тих викладачів, які раніше брали участь в українських національно-визвольних змаганнях.

Саме П. Чалий запровадив практику «трудового виховання». Відповідно до неї всі викладачі ІНО, незалежно від віку та стану здоров'я, зобов'язані були працювати на сільськогосподарських роботах. Він провів кілька «соціальних чисток» інституту, внаслідок чого багато студентів та викладачів через політичні причини було звільнено з ІНО. Спеціальних наукових праць у П. Чалого не було, а його педагогічні погляди та переконання простежуються у наказах та інструкціях по інституту. Така його «революційна» діяльність у сфері освіти знайшла схвалення з боку НКО УСРР і у 1923 р. П. Чалий залишив роботу у Кам'янці-Подільському, переїхав до Києва, де наступного року обійняв посаду ректора Київського сільськогосподарського інституту (КСГІ) [4, с. 98].

Зовсім інший життєвий шлях був у Сергія Іваницького. Після закінчення Подільської духовної семінарії та Київської духовної академії він викладав історію та географію у закладах освіти Кам'янця-Подільського. Активно співробітничав з Подільським історико-археологічним товариством, написав ряд статей про Гайдамаччину та церковну ситуацію на Поділлі у XVIII ст., що були надруковані в «Київській старовині» та інших тогочасних історичних та літературних часописах [8, с. 185]. Разом із викладачем Подільської семінарії Володимиром Чехівським був одним із лідерів місцевих українофілів. Тому не випадково, що коли на початку 1906 р. було створено Подільську «Просвіту», С. Іваницького обрали заступником голови цієї організації – Костя Солухи. Займався питанням створення українських шкіл, поширював на теренах Поділля українську літературу, за що зазнав переслідувань з боку царської влади і на деякий час залишив Кам'янець-Подільський.

З вибухом революції активно повернувся в громадське життя. Наприкінці 1917 – на початку 1918 рр. саме С. Іваницький, працюючи в центральних земських установах Подільської губернії, організував губернський та повітові учительські курси українознавства для вчителів, які не знали української мови, і написав для них програми. Періодично брав участь у педагогічних з'їздах, що організувала Українська Центральна рада. Багато зробив для розвитку української літературної мови, підготував разом з Федіром Шумлянським «Російсько-український словник», що вийшов друком у Вінниці на початку 1918 р. [8, с. 187].

Проте С. Іваницький дотримувався лівих політичних поглядів, тому вітав прихід радянської влади. Його навіть призначили завідувачем педпедagogічної секції політосвіти Кам'янецьчини. Водночас до середини 1922 р. керував працею педагогічних курсів при ІНО. Неодноразово виступав з науковими та науково-популярними доповідями серед населення. Зокрема, 27 лютого 1927 р. С. Іваницький на засіданні Кам'янець-Подільського при ВУАН наукового товариства виголосив доповідь з нагоди 100-річчя від смерті славетного швейцарського педагога Г. Песталоцці [11, с. 95]. Щоправда, його методи викладання викликали критику з боку студентів-комсомольців, які писали скарги до керівництва ІНО. Внаслідок цього 20 жовтня 1927 р. розпорядженням керівництва профосвіти УСРР С. Іваницького було переведено до Коростенського педтехнікуму [8, с. 188].

Новий поштовх для розвитку педагогічних дисциплін в ІНО надало утворення 10 жовтня 1924 року в інституті педагогічної предметної комісії, яка складалась із кафедр соціального виховання, педології, мистецтвознавства. Головою комісії було призначено Михайла Курневича. З цього часу практика стає важливим елементом діяльності кафедри педагогіки.

Уродженець Могилівської губернії, Михайло Курневич після закінчення духовної семінарії вступив до відділу Санкт-Петербурзької Духовної Академії, спеціалізувався передовсім по психології і написав кілька наукових праць. У 1914 р. його призначили викладачем всесвітньої історії та філософських дисциплін Подільської духовної семінарії. З цього часу майже 20 років він працює у Кам'янці-Подільському. Під час Української національно-демократичної революції 1917–1921 рр. М. Курневич у політичній боротьбі участі не брав, хоч за політичними переконаннями все ж був налаштований прорадянськи, тому у 1920 р. перебував під слідством органів УНР, які звинувачували його у симпатіях до «більшовизму» [7, с. 208].

За радянської влади працював у педагогічних школах І. Франка та М. Драгоманова, які згодом були перетворені в педагогічні курси. Там він викладав історичні, соціальні та педагогічні дисципліни. Займав посаду секретаря Педагогічної Ради, а пізніше – заступника голови педкурсів по педагогічній частині. У 1923 р. після злиття міських педагогічних курсів з ІНО Михайло Васильович був обраний викладачем педології та педагогіки в інституті. 26 лютого 1926 р. його було затверджено професором другої групи ІНО. У 1920-ті рр. в ІНО Михайло Курневич викладав наступні навчальні дисципліни: «Соціальне виховання», «Радянська система освіти», «Історія педагогічної теорії і практики». Підготував також два рукописних курси українською мовою з історії філософії та історії педагогіки.

Поряд із цим керував розробкою навчальних програм для окружних учительських курсів Кам'янецьчини з культурно-просвітницької роботи, займався питаннями створення таборів для юних піонерів. Саме М. Курневича можна вважати одним із фундаторів піонерського руху в регіоні. Він часто виступав із доповідями перед вчителями на таку тематику: «Ленін й освіта», «Дальтон-план в Кам'янець-Подільській трудшкoлі», «Робочий план сучасних педтехнікумів», «Метод проектів в американській школі» тощо [7, с. 208].

Велике навантаження у навчальній та методичній роботі не давало можливості М. Курневичу дуже багато уваги приділяти науковій праці. Однак, ще із студентських років він довгий час працював над монографією про психологічні погляди французького вченого Т. Рібо. Кілька його праць були надруковані в «Записках Кам'янець-Подільського ІНО» [6].

У 1925 р. було створено Кам'янець-Подільське наукове при ВУАН товариство, при якому організовано педагогічну секцію. Її спочатку очолював молодий дослідник Василь Зборовець, а після його виїзду до Харкова – директор Кам'янець-Подільської трудової школи № 2 Федір Заручинський [11, с. 93]. Співробітники секції займалися дослідженням історії та стану селянської освіти Поділля до і після революції, вивчали типи сільських шкіл (державні, приватні (підпільні)). У сферу їхніх досліджень входили також питання матеріально-технічного забезпечення шкіл, постановка навчальної справи в школах, діяльність дитячих організацій в школах, політосвітня робота на селі (просвіта, сельбуду, хати-читальні), дошкільне виховання та дитячі ігри тощо [11, с. 94]. На засіданнях секції обговорювались також практичні питання організації шкіл на Поділлі.

Педагогічні теми стали також предметом дослідження співробітників науково-дослідної кафедри (НДК) природи, сільського господарства й культури Поділля, яка спочатку діяла при Кам'янець-Подільському ІНО, а потім була переведена до міського сільськогосподарського інституту. При кафедрі діяла секція культури, яка мала чотири підсекції: мови та літератури, загальної економіки, виховання, історії та археології [2, ф.302, оп1., спр. 979, арк.5]. Підсекція виховання, яку очолив Михайло Курневич у план своєї роботи включала наступні проблеми: критика традиційної педагогіки, розробка досліджень поведінки особистості й дитячого колективу, вивчення і розробка методів і програм дослідження педагогічного процесу, дитячий рух та колектив.

За кілька років співробітники підсекції на чолі з М. Курневичем підготували до друку такі статті: «Матеріали до історії революційного руху серед шкільної молоді Поділля у 80-ті роки XIX ст.», «Сучасні напрямки в науці про поведінку людини», «До питання про природу педагогічного процесу» та інші. Крім того, у 1927 р. у ювілейно-

му бюлетені Кам'янець-Подільської секції наукових робітників (СНР) була опублікована довідка М. Курневича «Кам'янецька секція СНР за чотири роки її існування (жовтень 1923 – жовтень 1927 рр.)» [1, с. 155–156].

На початку 1929 р. у Кам'янець-Подільському ІНО педагогічні дисципліни разом з М. Курневичем викладали Гаврило Руденко та Григорій Бутко. Г. Руденко закінчив Нікопольський учительський інститут, а з 1922 р. працював викладачем педагогіки у вищих педагогічних школах. З 1925 р. до 1928 р. був директором Нікопольського педагогічного технікуму, а потім обраний викладачем дидактики в ІНО. Водночас був науковим співробітником Українського інституту наукової педагогіки [2, ф.302, оп.4, спр. 37, арк.9].

Г. Будко пройшов аспірантський стаж в Ніжинській НДК по секції педагогіки, після чого був відряджений НКО до Кам'янця-Подільського. Певну роль відіграло те, що він був членом КП(б)У і мав посилити комуністичний вплив на педагогічний процес на Поділлі. Тому його призначили головою Кам'янець-Подільського окружного методичного комітету при відділі освіти. А по сумісництву він викладав в ІНО педологію, методику викладання суспільствознавства, дисципліну «Дитячий комуністичний рух» [2, ф.302, оп.4, спр. 37, арк.6].

Початок 1930-х рр. був суперечливим періодом для розвитку педагогічної освіти та науки на Поділлі. З одного боку, після реорганізації ІНО в Інститут соціального виховання (ІСВ) було організовано кафедру педагогіки у складі шести викладачів на солі з професором М. Курневичем. Більш ґрунтовними стають програми педагогічних дисциплін. З іншого боку, встановлення тоталітарного сталінського режиму негативно позначились на розвитку наукових педагогічних досліджень. Фактично після розпуску місцевого наукового товариства та науково-дослідної кафедри вони були згорнуті. Зникли дискусії щодо сутності та методів організації навчального процесу, вивчення передового зарубіжного досвіду вважалось шкідливим.

Єдиною безальтернативною методологічною базою для шкільної освіти став марксизм-ленінізм, праці Й. Сталіна та його послідовників. Підготовлена М. Курневичем монографія про праці Т. Рібо була розкритикована керівництвом ІСВ начебто «за неправильну методологію» і відкладена у шухляду [7, с. 211]. Зміна політичної ситуації в УСРР змушувала поважного вченого відмовитись від наукових пошуків та створювати такі пропагандистські опуси як «Про партійність педагогіки», «Фашизація педагогіки на Заході» та опрацьовувати тему «Ленін і Сталін про пролетарську культуру» [7, с. 212].

Незважаючи на це, у 1933 р. М. Курневич, Г. Бутко були заарештовані у сфабрикованій каральними органами кримінальній справі так званої «Кам'янецької філії Української військової організації» і отримали кілька років перебування у концтаборах. Наукові педагогічні дослідження були згорнуті остаточно, а після переведення у 1935 р. педагогічного інституту до іншого міста в Кам'янці-Подільському перестала функціонувати і кафедра педагогіки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, у 1920-ті у Кам'янець-Подільському ІНО викладали педагогічні дисципліни відомі організатори української освіти та науковці. Вони заклали основи розвитку на Поділлі педагогічної теорії та практики. Однак, творили вони в умовах формування в Україні тоталітарної політичної системи, що не могло не відобразитись на їхній діяльності. І якщо С. Русова ще намагалась надати педагогічній сфері українського національного змісту, то вже в період політики «українізації» почало домінувати класове розуміння навчального процесу, хоч національні чинники повністю ще не відкидались. До пори до часу не ігнорувалися праці і західних теоретиків педагогічної думки. Проте після остаточного утвердження сталінізму українська національна педагогічна наука та освіта були знищені остаточно, а її представники стали жертвами політичних репресій. Залишається невідомою подальша доля вчених та викладачів ІНО, зокрема Г. Будка, М. Курневича, П. Чалого.

У подальшому передбачається проведення аналізу змісту тогочасних радянських підручників та посібників з педагогічних дисциплін (зокрема, педології), вияснити причини заборони цієї навчальної дисципліни в СРСР у середині 1930-х рр. Важливо також простежити поступовий процес «радянзації» у міжвоєнний період змісту вищої освіти УСРР та висвітлити ставлення викладачів та студентів до цього. Саме в цьому напрямку будуть проводитись подальші наші дослідження.

Список використаних джерел

1. Баєр М.М. Науково-дослідна кафедра «Природи, Сільського господарства й культури Поділля» при Кам'янецькому СГІ. *Записки сільськогосподарського інституту в Кам'янці на Поділлі*. Кам'янець Подільський, 1927. Вип. 4. С. 146–165.
2. Державний архів Хмельницької області (ДАХМО).
3. Завальнюк О.М., Яблонська Д.Р. Українські вчені та політкомісари в історії Кам'янець-Подільського інституту народної освіти (1921–1930 рр.): персональний вимір. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута», 2022. 408 с.
4. Завальнюк О.М. Софія Русова: кам'янецькі сторінки біографії (1919–1922 рр.). *Етнічна історія Європи, Збірник наукових праць*. 2001. Вип. 8. С. 56–68.
5. Комарницький О.Б. Студенти-педагоги у модернізації вищої освіти радянської України у 1920-1930-х рр.: монографія. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2017, 984 с.
6. Курневич М.В. До питання про систему педагогічної практики на факсоцвиху ІНО. *Записки Кам'янець Подільського інституту народної освіти*. Кам'янець на Поділлі, 1926. Т. 1. С. 1–17.
7. Нестеренко В.А., Совецька Т.Г. Михайло Васильович Курневич. *Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць*. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2011. Т. 17. С. 207–212.
8. Нестеренко В.А. Життя та діяльність С.М. Іваницького—складний та тернистий шлях українського інтелігента. *Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць*. Кам'янець-Подільський, 2006. Т. 2. С. 184–189.

9. Новицька О. Організація та діяльність науково-дослідних кафедр педагогіки в Україні у 1920-ті роки. *Історико-педагогічний альманах*. 2013. Вип. 1. С. 71–82.

10. Ситніков О.П. Освіта в Українській СРР (1920-і роки): історіографія: автореф ... дис. канд. іст. наук. Інститут історії України НАН України (Київ). 2003. 22 с.

11. Філь Ю.П. До історії Кам'янець-Подільського Наукового при УАН товариства. *Записки Кам'янець Подільського наукового при УАН товариства*. Кам'янець на Поділля, 1928. Т. 1. С. 91–99.

12. Яблонська Д.Р. Михайло Васильович Курневич: науково-педагогічна і громадська діяльність в Кам'янець-Подільському ІНО. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*, Рівне: РДГУ, 2019. Вип. 31. С. 30–39.

Nesterenko V. A.

*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Law, Vocational and Socio-Humanitarian Education
Higher educational institution «Podillia State University»
Kamianets-Podilskyyi, Ukraine
E-mail: nesterenko66@ukr.net
ORCID: 0000-0001-7360-1067*

TEACHERS OF PEDAGOGICAL DISCIPLINES OF THE KAMIANETS-PODIL INSTITUTE OF NATIONAL EDUCATION: THEIR LIVES AND ACTIVITIES

Abstract

During the period of the information society's establishment in the world, the question of the essence and functions of modern education, the search for innovative teaching methods, the improvement and modernization of traditional forms of the educational process became acute. This same question first became acute during the Ukrainian National Democratic Revolution of 1917–1921, when Ukrainian national education began to take shape. Its founders rejected the teaching methods that were characteristic of imperial educational institutions, and creatively tried to use pedagogical theories and ideas created by European teachers.

At first, the Soviet government did not deny the existence of Ukrainian schooling, but gave it a class character. "Borotbysts", who in the 1920s held leading positions in the People's Commissariat of Education of the Ukrainian SSR, tried to combine class and national factors in the process of building a communist education system. This was a period of creative experiments and the search for the most optimal teaching methods in the educational institutions of the republic.

In this context, it is important to study and analyze the life path and activities of teachers of higher educational institutions who were engaged in pedagogical scientific research, which were then implemented in practice. It should be noted that Ukrainian pedagogical science at that time was just beginning to form, so pedagogical disciplines were often taught by people who had a historical, philosophical or psychological education. In addition, almost all of them were practitioners in the field of developing Ukrainian schooling, and their views were often a reflection of the socio-political situation. They often disseminated their pedagogical ideas in periodicals of that time. This article highlights the life path and activities of employees of higher educational institutions of Podillia who taught pedagogical disciplines, wrote scientific and popular science works. First of all, these were employees of the Kamianets-Podilskyyi Institute of Public Education (INO) – the only higher education institution in Podillia after the closure of the Vinnytsia INO in 1924, which trained teachers.

The chronological framework of the work covers the 1920s – the beginning of the 1930s. When writing the work, both published scientific and local history works were used, as well as documents of the State Archive of the Khmelnytskyi region, little-known to the general public, and materials from the periodical press of that time.

Key words: *pedagogy, education, scientist, training, scientific society, Institute of Public Education (IPE), research department, Ukrainization, teacher.*

References

1. Baier, M.M. (1927). Naukovo-doslidna kafedra «Pryrody, Silskoho hospodarstva y kultury Podillia» pry Kam'ianetskomu SHI [Research Department 'Nature, Agriculture, and Culture of Podillia' at Kamianets Agricultural Institute]. *Zapysky silskohospodarskoho instytutu v Kamiantsi na Podilli*. – *Scientific Notes of the Agricultural Institute*. (Vols. 4), (pp. 146–165). Kamianets Podilskyyi. [in Ukrainian].

2. Derzhavnyi arkhiv Khmelnytskoi oblasti (DAKhmO) – State Archive of Khmelnytskyi Region. [in Ukrainian].

3. Zavalniuk, O.M., & Yablonska, D.R. (2022), *Ukrainski vcheni ta politkomisary v istorii Kam'ianets-Podilskoho instytutu narodnoi osvity (1921-1930 rr.): personalnyi vymir [Ukrainian Scientists and Political Commissars in the History of the Kamianets-Podilskyyi Institute of Public Education (1921-1930): A Personal Perspective]* Kamianets-Podilskyyi :TOV «Drukarnia Ruta», 408 pp. [in Ukrainian].

4. Zavalniuk, O.M. (2001). Sofiya Rusova: kamianetski storinky biohrafii (1919–1922 rr.) [Sofiya Rusova: Kamianets Pages of Biography (1919–1922)]. *Etnichna istoriia Yevropy. - Ethnic history of Europe*. (Vols. 8), (pp. 56–64). [in Ukrainian].

5. Komarnitskyi, O.B. (2017). *Studenty-pedahohy u modernizatsii vyshchoi osvity radianskoï Ukrainy u 1920-1930-kh rr.: monohrafiia [Student teachers in the modernization of higher education in Soviet Ukraine in the 1920s-1930s: monograph]*. Kamianets-Podilskyyi, 984 p. [in Ukrainian].

6. Kurnevych, M.V. (1926). *Do pytannia pro systemu pedahohichnoi praktyky na faksotsvykhu INO [On the issue of the system of pedagogical practice at the Faculty of Social Education, INO]*. *Zapysky Kamianets Podilskoho instytutu narodnoi osvity. Kamianets na Podilli*. – *Notes of the Kamianets-Podilskyyi Institute of Public Education*, Vol. 1), pp. 1–17 [in Ukrainian].

7. Nesterenko, V.A., & Sovietska, T.H. (2011). Mykhailo Vasylovych Kurnevych [Mykhailo Vasylovych Kurnevych]. *Osvita, nauka i kultura na Podilli. – Education, science and culture in Podillia*. (Vols 17), (pp. 207–212) [in Ukrainian].
8. Nesterenko, V.A. (2006). Zhyttia ta diialnist S.M. Ivanytskoho–skladnyi ta ternystyi shliakh ukrainskoho intelihenta [The life and work of S.M. Ivanytskyi—a complex and thorny path of a Ukrainian intellectual]. *Osvita, nauka i kultura na Podilli. – Education, science and culture in Podillia*, Vol. 2, pp. 184–189 [in Ukrainian].
9. Novytska, O. (2013). Orhanizatsiia ta diialnist naukovo-doslidnykh kafedr pedahohiky v Ukraini u 1920-ti roky [Organization and Activities of Research Departments of Pedagogy in Ukraine in the 1920s]. *Istoryko-pedahohichniy almanakh. - Historical-pedagogical almanac*, Vol. 1, pp. 71–82 [in Ukrainian].
10. Sytnikov, O.P. (2003). Osvita v Ukrainskii SRR (1920-i roky): istoriohrafia [Education in the Ukrainian SSR (1920s): Historiography]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy (Kyiv). 22 p. [in Ukrainian].
11. Fil, Yu.P. (1928). Do istorii Kamianets-Podilskoho Naukovoho pry UAN tovarystva.[On the history of the Kamianets-Podilskyi Scientific Society at the UAN]. *Zapysky Kam'ianets Podilskoho naukovoho pry UAN tovarystva. – Notes of the Kamianets-Podilskyi Scientific Society under the UAN*, Vol. 1, pp. 91–99. Kamianets na Podilliu. [in Ukrainian].
12. Yablonska, D.R. (2019). Mykhailo Vasylovych Kurnevych: naukovo-pedahohichna i hromadska diialnist v Kamianets-Podilskomu INO [Mykhailo Vasylovych Kurnevych: Scientific, Pedagogical, and Public Activities at Kamianets-Podilskyi INO]. *Aktualni problemy vitchyznanoi ta vsesvitnoi istorii - Current Issues in National and World History*, Vol. 31, pp. 30–39 [in Ukrainian].

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 30.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 02.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 17.04.2026